

जाहिरातीचे दर

साप्ताहिक पत्रावर चौकशी
करावी.
व्यवस्थापक, अर्थ
'दुर्गाधिवास' पुणे

अर्थ

वर्गणीचे दर

वार्षिक वर्गणी
रु. ४
(टपाल हॅन्डल मार्फत)
किरकोळ अंकास
एक आणा.

अर्थ एव प्रधानः इति कौटिल्यः अर्थमूलौ धर्मकामाविति

संपादक—प्रो. वा. गो. काळे

कौटिल्य अर्थशास्त्र

वर्ष ८

पुणे, बुधवार, तारीख ७ जानेवारी, १९४२

अंक १

'आम्हांला कल्पना नव्हती!!!'

कारखान्याचा व्याप इतक्या मोठ्या प्रमाणावर वाढला
असेल, नवी इमारत इतकी भव्य व सोहस्कर असेल,
औषधनिर्मिती इतकी शास्त्रशुद्ध व आधुनिक पद्ध-
तीची असेल, जुन्यानव्याची सांगड इतकी उत्कृष्ट
घालून औषधांच्या स्टॅण्डर्डायझेशनकरिता इतके
कसोशीने प्रयत्न केले असतील अशी आम्हांस
कल्पना नव्हती.

असे उद्गार

महाराष्ट्र कर्नाटक मेडिकल कॉन्फरन्सकरिता जमलेल्या तीनशे डॉक्टरांनी

आयुर्वेद रसशाळा पुणे लिमिटेड

ह्या प्रमुख देशी औषधी कारखान्यास भेट दिली त्यावेळी काढले.

Withdrawn From
The S. L. S. Lib.

कारखान्याला हे यश

आयुर्वेद महाविद्यालयांतील तज्ज्ञांच्या देखरेखीखाली तयार
झालेल्या व शेठ ताराचंद रामनाथ धर्मार्थ आयुर्वेदीय
हॉस्पिटलमध्ये पारखून गुणकारी ठरलेल्या

रक्तवर्धक, कॅल्सीप्राल, बालजीवन, उपनाह, वगैरे
पेट्ट व लोकप्रिय औषधांमुळेच मिळाले.

अधिक उन्नतीच्या

दरसाल बिनचूक नफा वाढणाऱ्या ह्या कारखान्याचे शेअर्स व औषधे

आयुर्वेद रसशाळा पुणे लिमिटेड, पुणे

अनेक उदाहरणे
चळवळी-
णच्या
है कार्य अपरि-

विविध माहिती

कामगारांच्या रहाणाच्या खर्चाचे मान

१५ डिसेंबर १९४१ अखेर संपलेल्या महिन्यांत मुंबई शहरातील कामगारांच्या रहाणाच्या खर्चाचे मान जून १९३४ मधील खर्चाचे मानापेक्षा २९% अधिक होते. नोव्हेंबरमध्ये ते २६% अधिक होते.

रबराची निर्गत

ब्रिटिश हिंदुस्थानांतून १९४२ च्या पहिल्या तिमाहीत ५,३२५ टन रबराची निर्गत होण्यास परवानगी आहे.

त्रावणकोर बँक

त्रावणकोर नॅशनल अँड क्लिअर बँकेच्या त्रावणकोर बाहेरील सर्व घेणेकऱ्यांस रुपयांत आठ आणे दिव्हिडंड मिळणार आहे. त्रावणकोरमधील घेणेदारांस हे दिव्हिडंड अगोदरच मिळालेले आहे.

सिमला येथे घरांची अडचण

ज्यांचे पति परदेशी गेलेले आहेत, अशा स्त्रियांस सिमला येथे राहण्यासाठी घरे मिळणार नाहीत. तेथील अधिकारीवर्ग व नोकरवर्ग ह्यांसच पुरेशी रहाण्याची जागा मिळणे अवघड झाले आहे.

जमीन महसुलाची वसुली

मुंबई प्रांतांत १९४०-४१ मध्ये एकूण ३,९२,६५,००० जमीन महसूल वसूल झाला. म्हणजे, येण्यापैकी ९९.६% येणे वसूल झाले. एकूण ५९ लक्षां रुपयांची तहकूबी व १६३ लक्षां रुपयांची माफी देण्यांत आली.

आंब्यांस मोहोर छुट्टे लागला

कोकणांत आंब्यांस मोहोर चांगला येऊं लागला आहे, परंतु तयार आंबे बाहेर पाठविण्यास अडचण येणार असल्याकारणाने आंब्यांस चांगला भाव येणार नाही, अशी अपेक्षा आहे.

हिंदी सरकारी रेल्वेजचे उत्पन्न

हिंदी सरकारी रेल्वेजना १ एप्रिल, १९४१ ते २० डिसेंबर, १९४१ अखेर ८८ कोटि, ८५ लक्षां रुपये उत्पन्न झाले. १९३९-४० च्या व १९४०-४१ च्या तत्सम मुदतीतील उत्पन्नापेक्षा हा आकडा अनुक्रमे २१ कोटि व १२३ कोटि रुपयांनी जास्त आहे.

रशियाच्या कणखरपणाचे रहस्य

रशियाने जर्मन-हल्ल्यांचा एवढ्या यशस्वी रीतीने प्रतिकार केला, त्याचे मर्म रशियाची शास्त्रीय प्रगति हे आहे, असे सर सी. व्ही. रामन ह्यांनी नुकतेच एका भाषणांत सांगितले. शास्त्रीय प्रगतीचे व संशोधनाचे महत्त्व रशिया जाणतो, असे ते म्हणाले.

युद्ध-खर्च

जुलैपासून प्रारंभ होणाऱ्या येत्या वर्षात अमेरिकन सरकारचा जवढा एकूण खर्च त्याची निम्मी रकम युद्धकार्या खर्च पट्टणार आहे. युद्धखर्च एकूण खर्चाच्या २७% आहे.

सोव्हिएतशाहीची घहातक

अभावी सुमारे एक लक्ष गासकऱ्यां देशांत पडून आहे.

पेट्रोलच्या वापरावर नियंत्रण

हिंदुस्थानांत दरमहा सरासरीने एक कोटि गॅलन पेट्रोल खपते, त्यापैकी बहुतेक ब्रह्मदेशांतून येते. ऑगस्ट, १९४१ मध्ये पेट्रोल रेशनिंगची योजना अमलांत आली, तिने पेट्रोलचा खप २०% कमी केला. जानेवारी, १९४२ पासून तो ४०% कमी करण्यांत आला आहे.

म्हैसूर पेंपर मिलस लि.

वरील कंपनीस ३० सप्टेंबर, १९४१ अखेर संपलेल्या वर्षी ६ लक्षां रुपये नफा झाला, त्यांतून शिलकी तोटा (१ लक्ष, १५ हजार रुपये) भरून काढला, ६५ हजार रुपये व्याजाचे दिले, २ लक्षां ३० हजार रुपये रिपोर्टांच्या वर्षाबद्दल घसारा काढला व ३४ हजार रुपयांचा विनियोग पूर्वी घसारा काढावयाचा राहिला होता, त्याकडे करण्यांत आला.

चुंगकिंग-कलकत्ता वैमानिक दळणवळण

चुंगकिंग (चीन) व कलकत्ता ह्यांचेमध्ये वैमानिक दळणवळणास प्रारंभ झाला आहे. ह्या दोन शहरांमधील प्रवासास ८३ तास लागतात.

केट्टा येथे धरणीकंप

ता. २९ डिसेंबर रोजी केट्टा येथे दोनदा धरणीकंप झाला, त्यामुळे घरे जोराने हादरली. परंतु नुकसान कांही झाले नाही.

आयर्लंडमध्ये चहावर नियंत्रण

हिंदुस्थानांत विकत घेतलेला चहा आयर्लंडला पोचविणे अवघड होत असल्याकारणाने जानेवारी १९४२ मध्ये दर आठवड्यास दर माणशी फक्त अर्धा औंस चहाच मिळेल. ह्यापूर्वी एक औंस चहा वाट्यास येत असे.

हिन्दी युद्ध-कर्जे

हिन्दी युद्ध-कर्जे २० डिसेंबर, १९४१ अखेर १ अब्ज, ८३ कोटि रुपयांची खपली आहेत.

सिंधू नदीवर आणखी एक धरण

सिंधू नदीवर, खालच्या भागांत, आणखी एक धरण बांधण्याचा सरकारचा विचार असल्याचे त्या प्रांताच्या गव्हर्नराने बोलून दाखविले. सत्करच्या धरणामुळे त्याचे पाण्याखालील जमिनी धारण करणारांची सुबत्ता झाली आहे, तेव्हा दुसरे एक धरण आणखी खाली बांधणे उपयुक्त ठरेल, असे ते म्हणाले.

डच सैनिकांसाठी चहा

डच ईस्ट इंडीजमधील चहाच्या मळेवाल्यांनी ब्रिटिश फौजेत लढत असलेल्या डच सैनिकांसाठी ३० हजार पौंड चहा ग्रेट ब्रिटनकडे पाठविला आहे. वाहतुकीचा व इतर सर्व खर्च मळेवाल्यांनीच केला आहे.

बाजारभाव नियंत्रण परिषद

वरील परिषदेचे अधिवेशन दिल्ली येथे ता. ५ व ६ फेब्रुवारी रोजी भरणार आहे. जीवनास आवश्यक असलेल्या जिनसांचा पुरवठा असंबंध राखण्याच्या प्रश्नाचाहि विचार परिषदेत होईल.

हिंदी कपास कापडाच्या गिरण्या

३१ ऑगस्ट, १९४१ अखेर संपलेल्या वर्षी हिंदुस्थानांत एकूण ३९० गिरण्या चालू होत्या व त्यांचे वसूल भांडवल ४४ कोटि, ४७ लक्षां रुपये होते. सर्व गिरण्यांत मिळून २१ लक्षां, २५ हजार खंडी कपास खपली. त्यातील कामगारांची संख्या ४ लक्षां, ६० हजार भरली.

अनुक्रमणिका

पृष्ठ	पृष्ठ
१ विविध माहिती ... २	पदतील चर्चा—बॉंबे को.
२ अर्थशास्त्र परिषद ... ३	कार्टेली—सत्यादि रानडे
३ हिंदी सहकारी पत- पेढ्यांची सद्यस्थिति ... ४	विशेषांक—चित्रमयजगत्
४ स्फुट विचार ... ५	सात महायुद्ध अंक
युद्ध आणि नूतन वर्ष— ऑग्लो—अमेरिकन युद्ध— सहकार्य—अर्थशास्त्र परि-	५ महाराष्ट्र औद्योगिक परिषद व मदर्सन ... ६
	६ शिक्षा मागण्याच्या धंद्याची इतिशी ... ७
	७ निवडक बाजारभाव ... ८

अर्थ

बुधवार, ता. ७, जानेवारी १९४२

अर्थशास्त्र परिषद

अखिल भारतीय अर्थशास्त्र परिषद यंदा मुंबई येथे प्रांतिक विश्वविद्यालयाच्या वियमाने नाताळात भरली होती. राजकारण-शास्त्र व अर्थशास्त्र ह्यांचा परस्पर संबंध अत्यंत निकट असल्याने त्यांच्या परिषदा एकाच वेळी व एकाच ठिकाणी भरवण्याचा उपक्रम गेल्या वर्षी म्हैसूर येथे करण्यात आला आणि त्याच धोरणाने मुंबईस दोन्ही परिषदांची अधिवेशने एकत्र झाली. अर्थशास्त्र परिषदेच्या अधिवेशनाचे दोन विशेष येथे नमूद केले पाहिजेत. तिच्या यंदाच्या अधिवेशनात परिषदेचा रौप्य महोत्सव साजरा करण्यात आला आणि भारतीय अर्थशास्त्राचे आय प्रणेते, न्यायमूर्ति रानडे, ह्यांच्या जन्माचा शतसांवत्सरिक उत्सवहि उरकण्यात आला. भारतीय अर्थशास्त्रीय परिषदेच्या स्थापनेस पंचवीस वर्षे होऊन तिचे कार्य जोमाने चालले आहे ही अत्यंत समाधानकारक आणि अभिनंदनीय गोष्ट होय. हिंदुस्थानची विशिष्ट परिस्थिति लक्षात घेतली जाऊन तिला अनुरूप अशा पद्धतीने अर्थशास्त्राचा अभ्यास व सिद्धांत ह्यांची जुळणी करण्याची परंपरा न्यायमूर्ति रानडे ह्यांनी चालू केली आणि तिचा अंगिकार आतां सार्वत्रिक झालेला पाहून विचारवंतांस आनंद वाटणे स्वाभाविक आहे. परवाची अर्थशास्त्र परिषद ही मुंबईस भरलेली चौथी परिषद होय आणि ह्या प्रांताचे हिंदुस्थानच्या आर्थिक प्रगतीच्या प्रयत्नांत अग्रेसरत्व लक्षात घेतां यंदाचे परिषदेचे अधिवेशन मुंबईस होण्याचे औचित्य सहज लक्षात येण्यासारखे आहे. परिषदेच्या अधिवेशनाचे उद्घाटन सर पुरुषोत्तमदास ठाकुरदास ह्यांच्यासारख्या व्यापार व उद्योगधंदे ह्यांमध्ये अग्रणी असलेल्या पुढाऱ्यांच्या हस्ते झाले हेहि अन्वर्थकच होय. एकंदरीने अर्थशास्त्र परिषदेच्या मुंबईच्या यंदाच्या अधिवेशनाचा योग असामान्य होता असे म्हणण्यास प्रत्यवाय नाही.

सर पुरुषोत्तमदास ह्यांचे भाषण त्यांच्या औद्योगिक पुढारीपणास आणि व्यवहारचातुर्यास साजेल असेच झाले. मुंबईच्या व्यावहारिक अग्रेसरत्वाचे वर्णन करून त्यांनी आर्थिक उन्नति व अर्थशास्त्रीय संशोधन ह्यांचा किती निकट संबंध आहे ह्यांचे

दिग्दर्शन केले. युद्धजन्य परिस्थितीच्या हिंदी उद्योगधंदे व व्यापार ह्यांच्यावर होणाऱ्या परिणामांचे विवेचन त्यांच्या भाषणांत येणे यथोचित होते. युद्धोत्तर काळात जगाची आर्थिक घडी कशी बसवली जावी याविषयी चोहोकडे चर्चा चालली आहे, तथापि ह्या पुनर्घटनेत हिंदुस्थानास राष्ट्रीय स्वातंत्र्याचे स्थान प्राप्त झाल्यावाचून ह्या देशाच्या आर्थिक उन्नतीचे भवितव्य आशाजनक होण्याचा संभव नाही असे त्यांनी स्पष्टपणाने बोलून दाखवले. युद्धसामुग्रीचे उत्पादन ह्या देशात वाढले आहे सध्या परंतु गेल्या महायुद्धाच्या अनुभवाने शहाणपणा शिकून सरकारने ह्या पूर्वीच स्वदेशी उद्योगधंद्यांस कां सहाय दिले नाही असा खोचदार प्रश्न सर पुरुषोत्तमदास ह्यांनी केला. हिंदी तरुण विलायतेस यांत्रिक शिक्षण घेण्यासाठी पाठवण्यांत येत आहेत पण ह्या पूर्वीच अशी व्यवस्था हिंदी जनतेची सारखी टोचणी असतां हि करण्यांत आली नाही. सरकारच्या रेलवेज वर्गरेसाठी ब्रिटिश कारखानदारांकडून मोठ्या प्रमाणावर माल खरेदी करण्यांत येत असतो, त्यांनी हिंदी तरुणांस आपल्या धंद्यांचे शिक्षण घेण्याची व्यवस्था केली पाहिजे अशी अट घातली जाण्याची सूचना अनेकवार करण्यांत आली असती तिच्याकडे दुर्लक्षच झालेले आहे ह्या गोष्टीचाहि सर पुरुषोत्तमदास ह्यांनी उल्लेख केला. हिंदी शेतकऱ्यांच्या प्राप्तीत भर पडण्याचे आणि त्यासाठी खास प्रयत्न होण्याचे महत्त्वहि त्यांनी विस्ताराने प्रतिपादले.

अर्थशास्त्र आणि आर्थिक व्यवहार ह्यांचा निकट संबंध येऊन त्यांचे प्रयत्न परस्पर-पोषक कसे होतील ह्या प्रश्नाची बोधप्रद चर्चा सर पुरुषोत्तमदास ह्यांनी केली. हिंदी अर्थशास्त्रज्ञांची कामगिरी अत्यंत उपयुक्त होत असल्याविषयी त्यांनी समाधान व्यक्त केले आणि हिंदुस्थान सरकारनेहि त्यांच्या सल्ल्याचा उपयोग करून घेण्याचे धोरण अंगिकारले आहे त्याचा अभिनंदनपर निर्देश केला. हिंदुस्थानच्या भावी घटनेसंबंधाने सूचना करण्यासाठी योग्य ती चर्चा राजकारणशास्त्र परिषदेत व्हावी आणि राजसत्तेची आर्थिक व्यवहाराविषयी कशा प्रकारची भूमिका असावी ह्या प्रश्नाचा विचार दोन परिषदांनी संयुक्त रीतीने करावा असे ते म्हणाले.

अर्थशास्त्र परिषदेचे अध्यक्ष, डॉ. नियोगी, ह्यांनी आपल्या भाषणांत अर्थशास्त्राच्या अभ्यासाची व्यवस्था हिंदी विश्वविद्यालयांत पद्धतशीर व कार्यक्षम होण्याच्या आवश्यकतेवर विशेष जोर दिला. ह्या देशाचे अनेक विकट आर्थिक प्रश्न सोडवण्याची जबाबदारी हिंदी अर्थशास्त्रज्ञांवर येऊन पडली असल्याकारणाने ह्या विषयास खास महत्त्व प्राप्त झाले आहे असे सांगून विश्वविद्यालयीन आर्थिक अभ्यासक्रमाची त्यांनी छाननी केली. माहिती डॉक्युमेंट साठवण्यापेक्षा तिच्या शास्त्रीय रीतीने उपयोग करण्याची प्रवृत्ति विद्यार्थ्यांमध्ये बळावणे आवश्यक असून अभ्यासक्रमास त्या दिशेने वळण लावण्याची आवश्यकता डॉ. नियोगी ह्यांनी प्रतिपादिली.

अर्थशास्त्रीय सिद्धांतांसंबंधाने नवीन विचार व नवीन तर्कपद्धति ह्यांचा अंगिकार पाश्चात्य देशांत करण्यांत येत आहे त्यांचे परिशीलन व उपयोग हिंदुस्थानच्या आर्थिक उन्नतीच्या दृष्टीने आवश्यक आहे, हे डॉ. नियोगी ह्यांनी अनेक उदाहरणे सिद्ध केले. प्रत्यक्ष उद्योगधंद्यांत बावणाऱ्या चळवळी अशी असते की त्यांच्या व्यवहारांत उद्ग

प्रश्न ह्यांच्या हद्दीने अर्थशास्त्रज्ञांच्या तात्किक वादांपासून कांहीच फलनिष्पत्ती होत नाही; अर्थशास्त्र-पंडीत व धंदेवाले लोक ह्यांचा विचारविनिमय होण्याची व्यवस्था झाली आणि अर्थशास्त्रज्ञां हि व्यावहारिक प्रश्नांचा परामर्श घेऊं लागले तर ह्या तक्रारीस जागा रहाणार नाही ही तोड होई. नियोगी ह्यांनी येथे सुचवली आहे. कारखानदार व घादशी धंदेवाले आणि अर्थशास्त्रज्ञ ह्यांचे सहकार्य होण्याची आवश्यकता मुंबईसारख्या उद्योगधंद्यांच्या माहेरघरांत प्रतिपादण्यांत त्यांनी औचित्य प्रकट केले आहे ह्यांत शंका नाही. आपल्या विचारसरणींत व्यावहारिक दृष्टि ठेवणे हे अर्थशास्त्रज्ञांस असे आवश्यक आहे तसे अर्थशास्त्रीय संशोधनास सहाय देऊन त्यांचा औद्योगिक प्रगतीस उपयोग करून घेण्याची जबाबदारी धंदेवाल्या लोकांवर घेऊन पढते ही गोष्ट त्यांनी मार्मिक रीतीने पुढे मांडली. युद्ध परिस्थितीत व युद्धोत्तर काळांत मोठे विकट प्रश्न उपस्थित होत आहेत आणि होणार आहेत, ते सोडवण्याची कार्य-क्षम तरतूद व्हावी ह्या उद्देशाने आर्थिक संशोधनासंबंधाने त्यांनी केलेल्या सूचनांस मूर्त स्वरूप देण्याचे अगत्य सर्वास पटण्यासारखे आहे.

हिंदुस्थानांतील सहकारी पतपेढ्यांची सद्यःस्थिति

रिझर्व्ह बँकेच्या अ. के. खात्याचा आढावा

हिंदुस्थानांतील सहकारी पतपेढ्यांची संख्या, पतपेढ्यांचे सभासद व पतपेढ्यांचे सेवते भांडवल, ह्यांचे तुलनात्मक आकडे सांगितले आहेत, त्यावरून १९१० पासून आतांपर्यंत पतपेढ्यांची झालेली प्रगति लक्षांत घेईल. गेल्या महायुद्धानंतरच्या काळांत पतपेढ्यांचे वाढीस चालना मिळाली, परंतु मंदीचा काळ आल्यानंतर ती प्रगति टिकलेली आढळत नाही.

पांच वर्षीची सरासरी	सोसा.सं. (हजार)	सभासद (लक्ष)	सेवते भांडवल (कोटि रु.)
१९१०-११ ते १९१४-१५	१२	५.५	५.४८
१९१५-१६ ते १९१९-२०	२८	११.३	१५.१८
१९२०-२१ ते १९२४-२५	५८	२१.५	३६.३६
१९२५-२६ ते १९२९-३०	९४	३६.९	७४.८९
१९३०-३१ ते १९३४-३५	१०६	४३.२	९४.६१
१९३७-३८	१११	४८.५	१०३.०२
१९३८-३९	१२२	५३.७	१०६.५६
१९३९-४०	१३७	६०.८	१०७.१०

१९३९-४० अखेर हिंदुस्थानांत एकूण १,१८,५४४ शेतकी सोसायट्या होत्या, त्यापैकी १,०१,४०१ म्हणजे ८५% केवळ सोसायट्या होत्या. सर्व शेतकी सोसायट्यांचे मिळून ४१ लक्ष सभासद होते व त्यांचे सेवते भांडवल ३०३ कोटि रुपये होते. त्यापैकी शेअर भांडवल ४ कोटि, ८ लक्ष रुपये व रिझर्व्ह व इतर फंड ८ कोटि, २७ लक्ष रुपये होते. सभासदांच्या व विंगर सभासदांच्या ठेवींचा आकडा अनुक्रमे १ कोटि, २४ लक्ष व १ कोटि, १९ लक्ष रुपये भरला. प्रांतिक व मध्यवर्ती सहकारी बँकांची सोसायट्यांकडील येणे कर्जे १५ कोटि ५५ लाखांची एकूण सेवत्या भांडवलाशी सोसायट्यांच्या स्वतःच्या ४०% पडले. (माग भांडवल १३% व फंड २७%) सभासदांच्या ठेवींचे

एकूण सेवत्या भांडवलाशी प्रमाण ४% होते. सोसायट्यांच्या एकूण सेवत्या भांडवलापैकी ५१% भांडवल म्हणजे बँकांची कर्जे होती. कित्येक सोसायट्यांच्या रिझर्व्ह फंडाचा आकडा केवळ वर्शनीच असण्याचा संभव आहे, कारण नफ्यांतून बुडीत कर्जाची तरतूद करण्याचे अगोदरच रकम फंडांत टाकली जाणे शक्य आहे व रिझर्व्ह फंड बहूशी सोसायट्यांचे व्यवहारांतच गुंतविलेला असावयाचा. सहकारी चळवळीच्या मुळाशी बचतीची कल्पना आहे ती येथे आढळून येत नाही व सोसायट्यांचे बाहेरील भांडवलावरील अवलंबन वाजवीपेक्षा अधिक आहे. शहरांतील सुखवस्तु लोकांचे पैसे प्रांतिक व मध्यवर्ती बँकांचे मार्फत सोसायट्यांचे द्वारा त्यांच्या सभासदांस कर्जे म्हणून देऊन गुंतविण्याचा सहकारी चळवळ हा एक राजमार्गच होऊन बसला आहे।

१९३९-४० अखेर सोसायट्यांकडे एकूण २३ कोटि १४ लक्ष रुपयांची कर्जे येणे होती, त्यापैकी १० कोटि, ७१ लक्ष रुपयांची कर्जे थकलेली होती. थकबाकीची रकम ठरविण्याची कित्येक प्रांतांतील असमाधानकारक व वेगवेगळी पद्धति आणि तहकुबी देण्याची प्रथा ही लक्षांत घेतां वरील आकडे दर्शवितात त्यापेक्षा सोसायट्यांची परिस्थिति बाईट असली पाहिजे असे अनुमान निघते. कर्जे थकल्यामुळे सोसायट्यांच्या व्यवहारांवर अनिष्ट परिणाम झाले आणि मध्यप्रांत व व-हाड, बिहार, ओरिसा, बंगाल, ह्या प्रांतांत सहकारी संस्थांचे व्यवहार बंद पडण्याची पाळी आली. १९३९-४० साली संबंद हिंदुस्थानांत मिळून सोसायट्यांनी ७ कोटि, ४४ लक्ष रुपयांची नवी कर्जे दिली व त्यांची ७ कोटि, ९६ लक्ष रुपयांची वसुली झाली. नवीन कर्जांत कांही जुन्या कर्जांचीच मुद्दत वाढविली असलेल्या रकमांचा समावेश झालेला आहे. १९२८-२९ साली १२ कोटि, ५५ लक्ष रुपयांची नवी कर्जे दिली गेली होती. म्हणजे, १९३९-४० मधील तत्सम आकडा १९२८-२९ चे मानाने सुमारे निम्म्याहत्तकाच आहे. अर्थात् ह्या मुद्दतीत बाजारभाव उतरले असल्या कारणाने, त्या प्रमाणांत चलनाची किंमत वाढली, ही गोष्ट लक्षांत घेऊनच वरील आकड्यांकडे पाहिले पाहिजे.

सोसायट्यांच्या वर्गीकरणाने पद्धत वेगवेगळ्या प्रांतांत भिन्न असली, तरी ड आणि ई श्रेणी मिळालेल्याच सोसायट्यांची संख्या फार मोठी आहे व अ आणि ब वर्गांत फार थोड्या सोसायट्या आहेत, हे सांगितले तक्का दर्शवितो:—

शेतकी सोसायट्यांचे वर्गीकरण प्रत्येक शांभरांतील वर्गवारी

प्रांत	अ	ब	क	ड	ई	इतर
मुंबई	५.५	२६.२	२५.८	४२.१	...	१.४
मद्रास	३.९	१५.४	६९.५	११.२
पंजाब	२.२	१४.२	६१.८	१८.६	...	३.२
बंगाल	१	१.३	४६.८	१२.९	१२.५	२६.४
सं. प्रांत	१	१.५	४५.१	३७.१	१५.९	...
मध्यप्रांत
व-हाड	०.३	५.२	७०.७	१८.२	५.६	...
बिहार	०.९	६.४	६६.४	२१.४	४.९	...
ओरिसा	०.४	२.८	५१.९	२०.६	१२.८	१.५
आसाम	०.६	५.७	५२.१	४१.५	१	...
सिंध	१.७	२८.८	२९.३	१०.७	...	२९.५
सरहदप्रांत	१.६	८.१	६९.९	५.८	...	१४.६
दिल्ली	...	१९.२	४७.४	२७.७	...	५.७
अजमीर
मारवाड	२.१	२५.९	४५.३	१८.५	...	८.९
कूर्ग	१५.७	४३.६	३०.७	८.९	११	...

स्फुट-विचार

युद्ध आणि नूतन वर्षे

युद्ध चालू झाल्यास आता अडीच वर्षे झाली आहेत आणि नाताळानंतर नूतन वर्षांभाचे प्रसंगी मागील बढामोडीचा आढावा काढून पुढील कार्यक्रमाची आसणी करणे आवश्यक आहे. मि. चर्चिल व हिंदुस्थानचे सर सेनापति ह्यांनी आतापर्यंतची कामगिरी व चालू वर्षात करावे लागणारे कार्य ह्याची कल्पना दिली आहे. रशिया, लिबिया व अटलांटिक महासागर येथील युद्धक्षेत्रांत शत्रूचे प्रयत्न निष्फळ ठरून त्याची पछिहाट होत आहे. पॅसिफिक महासागरांत फिलिपाइन्स व मलाया ह्यांचे मध्ये सध्या घुमशक्ती चालली आहे. जपानने अकस्मात हल्ले करून अमेरिका व इंग्लंड ह्यांची काही ठाणी घेतली आहेत व त्याची प्रगति कित्येक क्षेत्रांत हळुहळू होत आहे. परंतु बॉशिंग्टनमध्ये प्रेसिडेंट रूझवेल्ट व मि. चर्चिल ह्यांनी चर्चा करून एकसूत्री युद्धाचा कार्यक्रम आसला आहे तो अमलात येऊ लागताच जपानच्या प्रगतीस आळा बसेल. चालू वर्षात जपान व जर्मनी ह्यांच्या हालचालींचे नियंत्रण होऊन पुढील साली त्यांचा पाढाव होईल अशा दूरदर्शी बेताने इंग्लंड व अमेरिका ह्यांनी तयारी केली आहे. ह्या कारणाने जपानचे पाऊल आज पुढे पडत असलेले दिसले तरी सरदचाची धाव कुंपणापलीकडे जाऊ शकणार नाही हे लक्षांत ठेवले पाहिजे. नाताळाच्या निमित्ताने हिटलरने केलेल्या भाषणांत इंग्लंड, अमेरिका व रशिया ह्यांच्या विषयीच्या द्वेषाशिवाय दुसरे काहीच नव्हते. युद्धाचे चालकत्व स्वतःच्या हाती घेतल्याचे त्याने समर्थन केले आणि जर्मन जनतेने युद्धापासून उत्पन्न होणारी दुःखे मुळाव्याने सहन करावी असा त्यास उपदेश केला. जर्मन राष्ट्राने संबंध युरोपियन संघाचे व जगाचेहि रक्षण करण्यासाठी युद्ध चालू ठेवले पाहिजे आणि यशस्वी केले पाहिजे हे हिटलरने स्वतःच्या लोकांस दिलेल्या संदेशाचे सार होते. रशिया व लिबिया ह्या देशांत जर्मन सैन्यास अपयश आले आहे, त्यामुळे जर्मन जनतेत असमाधान व निराशा ह्यांचा प्रसार झाला आहे. त्यावर उपाय म्हणून हिटलरला तिचे समाधान कसेवसे करणे प्राप्त होते. ह्यावरून जर्मनीची युद्धशक्ती क्षीण होऊन गेली आहे असे न समजता इंग्लंडने युद्ध जोराने चालू ठेवणे अगत्याचे असल्याविषयी मि. चर्चिल ह्यांनी सूचना दिली आहे ती लक्षांत घेणे आवश्यक आहे.

अँग्लो-अमेरिकन युद्ध-सहकार्य

हिटलरशाहीविरुद्ध झगडणाऱ्या इंग्लंड, चीन व रशिया ह्यांच्यासारख्या राष्ट्रांस युद्धसामुग्री पुरवण्याचे कार्य अमेरिकेस करावयाचे होते, तेव्हा अमेरिकन आरमार, व्यापारी जहाजे व विमानदल ह्यांची वाटणी अटलांटिक व पॅसिफिक महासागरांत विशिष्ट योजनात्मक पद्धतीने करण्यांत आली होती. पॅसिफिक महासागरांत अमेरिकेचे फिलिपाइन्स सारखे प्रदेश पसरले आहेत, त्यांचे संरक्षण करण्याच्या महत्त्वाची जाणीव अमेरिकन मुत्सयांस नव्हती असे नाही. परंतु युद्धाचा मारा आरंभीच्या वर्षा-दोन वर्षांत इंग्लंड व रशिया ह्यांचेवर चालून अटलांटिक महासागराच्या बाजूने लोकशाही राष्ट्रांच्या स्वातंत्र्यास धोका उत्पन्न झाल्यामुळे त्या बाजूसच अमेरिकेस आपले लढाऊ सहाय्य एकवटणे प्राप्त होते. पॅसिफिक महासागरातील स्वतःच्या हित-

संबंधाकडे अमेरिकन मुत्सयांनी दुर्लक्ष करून युद्धसामुग्री दुसऱ्या दिशाकडे वळवण्यांत अनुरक्षित्व दाखवले असे कोणास वाटण्याचा संभव असून जपानच्या फिलिपाइन्समध्ये झालेल्या प्रगतीस अनुलक्षून त्यांस दोष लावला जाण्याचा संभव आहे. परंतु जपान युद्धांत पडण्यापूर्वी हिटलरशाहीच्या पाढावासाठी अमेरिकेने अटलांटिक महासागरांत, आफ्रिकेत व पश्चिम रशियांत जे बहुमोल सहाय्य दिले ते त्यावेळच्या युद्धपरिस्थितीत आवश्यक व योग्य होते ह्याविषयी सूक्ष्म विचार करणारांस शंका वाटणार नाही. जपानने आकस्मिक रीतीने चालू केलेल्या आक्रमणानंतर इंग्लंड व अमेरिका ह्या राष्ट्रांच्या मुत्सयांनी रशिया, चीन, ऑस्ट्रेलिया इत्यादि राष्ट्रांच्या सह-विचाराने पश्चिम व पूर्व ह्या दोन्ही बाजूंच्या रणांगणातील परिस्थितीचा आढावा घेऊन आपल्या आर्थिक व लढाऊ शक्तीचा कमाल उपयोग कसा करावा हे तात्काळ निश्चित केले. एवढ्यावरच ते थांबले नाहीत. पूर्व एशियांत इंग्लंड, अमेरिका व चीन ह्या राष्ट्रांच्या लढाऊ हालचालींत सहकार्य व एकसूत्रीपणा येणे अगत्याचे झाले असल्याने त्याहि बाबतीत त्यांनी विधायक योजना अंमलांत आणली आहे. जनरल वेव्हेल, हिंदुस्थानचे सर सेनापति, ह्यांस पॅसिफिकच्या दक्षिण व पश्चिम भागांत प्रमुख सेनापति नेमण्यांत आले आहे आणि तिकडच्या उढायांची सूत्रे अमेरिकेच्या अनुमतीने त्यांच्या हाती देण्यांत आली आहेत ही गोष्ट अर्थपूर्ण आहे. चिनी समुद्रात चिनी सेनापतींस असेच अधिकार देण्यांत आले आहेत आणि अमेरिकन लष्करी अधिकाऱ्यांची ह्याच प्रकारची योजना झाली आहे. आपणावर मोठी जबाबदारी टाकण्यांत आली आहे, ती आपण कार्यक्षम रीतीने व निश्चयाने पार पाडू असा आत्मविश्वास सर आर्चिबाल्ड वेव्हल ह्यांनी प्रकट केला आहे. त्यांच्या नेमणुकीबाबत अमेरिका व इंग्लंड ह्या देशांत पूर्ण समाधान व्यक्त करण्यांत आले आहे. मित्र राष्ट्रांच्या सहकार्याचा पूर्ण एकजीव झाला असल्याचे हे स्पष्ट चिन्ह आहे आणि ते उत्तेजनकारक आहे.

अर्थशास्त्र परिषदेतील चर्चा

मुंबईस नाताळांत भरलेल्या अर्थशास्त्र परिषदेत कित्येक महत्त्वाच्या प्रश्नांची चर्चा झाली. हिंदुस्थानांत अर्थशास्त्रीय विचारांची प्रगति ह्या विषयावर न्यायमूर्ति रानडे ह्यांच्या शताब्दि उत्सवाच्या निमित्ताने अनेक निबंध परिषदेस सादर करण्यांत आले होते. ह्या संबंधांत न्यायमूर्तींनी केलेल्या बहुमोल कामगिरीचा गौरवपूर्वक उल्लेख सर्व वक्त्यांनी केला. हिंदी अर्थशास्त्रज्ञांनी स्वतंत्र सिद्धांतनिर्मिती केली नाही ह्या आरोपाचे निरसन समर्पक रीतीने करण्यांत आले. माहिती गोळा करून ती छापण्यांत शास्त्रीय पद्धतीचा अवलंब करावाच लागतो आणि शिवाय, विशिष्ट हेतु डोक्यांत ठेवून सार्वत्रिक व सनातन स्वरूपाचे सिद्धांत स्थापण्याची कल्पना मुळातच हिंदी पंडितांस मान्य नसल्याने त्यांच्या वरील आरोपांत काहीच स्वारस्य नाही ही गोष्ट पुढे मांडण्यांत आली. सेठेगांवातील सहकारी संस्था हिंदुस्थानांत अयशस्वी ठरल्या असल्यावरून त्यांची संघटना कुचक्रामाची समजली पाहिजे असा आत्यंतिक स्वरूपाचा अभिप्राय काही निबंधलेखकांनी व्यक्त केला होता. ह्या प्रश्नाची दुसरी बाजू ह्या टीकाकारांस उत्तर देणाऱ्या सभासदांनी पुढे मांडली. सहकारी चळवळींतले दोष दूर करून ती इष्ट पायावर उभी करणे हे कार्य अपरि-

हार्य आहे, कारण शेतकरीवर्गाचा तरणोपाय दुसऱ्या कोणत्याही आर्थिक पद्धतीत नाही ही विचारसरणी अंगिकारून त्यांनी विधायक सूचना केल्या. तिसरा विषय, स्थानिकस्वराज्य संस्थांच्या सांपत्तिक स्थितीबाबतचा होता. ह्या स्थितीच्या असमाधानकारकपणाची कारणे दर्शवून ती दूर होण्याचे उपाय सभासदांनी दर्शविले. विशेषतः लोकलबोर्डांची उत्पन्ने वाढण्याचे मार्ग आणि त्यांस सरकारच्या ग्रॅन्टस अधिक उदारपणाने दिल्या जाण्याची आवश्यकता ह्या मुद्यांचा प्रामुख्याने उल्लेख करण्यांत आला. युद्धोत्तर काळातील आर्थिक पुनर्घटना ह्या विषयावर परिषदेत महत्त्वाची भाषणे झाली. ह्या काळांत भयंकर मंदी माजेल आणि तिच्याशी राष्ट्रांस परस्पर सहाय्याने झगडावे लागेल आणि आपला व्यापार व धंदे ह्यांची घडी त्यांस नीट बसवावी लागेल ह्या सिद्धांताच्या पुष्ट्यर्थ वक्त्यांनी तात्त्विक व व्यावहारिक विचार पुढे मांडले. निवडक हिंदी अर्थशास्त्रज्ञांस युद्धोत्तर पुनर्घटनेच्या संबंधांत हिंदुस्थान सरकारने सहाय्यार नेमले आहे. ह्या संधीचा त्यांनी भावी पुनर्घटना व्यवस्थित पद्धतीने होण्याच्या कामी योग्य उपयोग करून घ्यावा अशी सूचना त्यांस करण्यांत आली. सहाय्यार मंडळाचे सभासद परिषदेत उपस्थित होते. त्यांनी सर्वांच्या वतीने ह्या सूचनेच्या संबंधांत जरूर ते धोरण अंगिकारण्यांत येत आहे असे आश्वासन दिले.

बाँबे को. कार्टेली

बाँबे को. कार्टेलीचा डिसेंबर १९४२ चा अंक प्रसिद्ध झाला आहे. त्यांतील प्रो. वा. गो. काळे ह्यांचा " शेतीस सहकारी पद्धतीने भांडवल-पुरवठा " हा लेख सध्याच्या परिस्थितीत अत्यंत उपयुक्त व मार्गदर्शक वाटेल. अँग्लिकल्चरिस्ट डेटर्स रिलीफ ॲक्टचा सहकारी चळवळीवर काय परिणाम होईल, ह्याची चर्चा त्या लेखांत केलेली आहे. मुंबई शहरांत सहकारी संस्थांच्या कार्यास किती वाव आहे, ह्याचे दिग्दर्शन रिझर्व्ह बँकेचे मार्जी डेप्युटी गव्हर्नर, सर मणिलाल नानावटी ह्यांनी आपल्या लेखांत केले आहे. अर्बन बँकांच्या वाढीचे विवेचन श्री. जी. एम. जोशी ह्यांचे लेखांत आले आहे. पुस्तक परीक्षण, ताज्या सहकारी पुस्तकांची यादी, संपादकीय स्फुटे, सहकाराची प्रगति, रजिस्ट्रारची सक्युलरे, सहकारी बँकांची आर्थिक परिस्थिति दर्शविणारे आकडे, इत्यादि

नेहमीचीं सदरे अंकांत आहेतच. मुंबई प्रांतांतील प्रमुख ठिकाणच्या सहकारी दिनाच्या समारंभाची माहितीहि अंकांत छापलेली आहे.

सह्याद्रि—रानडे विशेषांक

रानडे शतसांवत्सरिक उत्सवाचे निमित्ताने "सह्याद्रि" मासिकाने आपला जानेवारी, १९४२ चा अंक रानडे-विशेषांक म्हणून प्रसिद्ध केला आहे. त्यामध्ये रानडेच्या राजकीय, ऐतिहासिक, आर्थिक, सामाजिक, धार्मिक, बाह्यमर्याद इत्यादि कामगिरीवर श्री. न. चिं. केळकर, श्री. द. वि. आपटे, प्रा. वा. गो. काळे, प्रि. घ. रा. गाढगीळ, डॉ. द. ल. सहस्रबुद्धे, प्रि. वि. के. जोग, श्री. भास्करराव जाधव, प्रा. द. गो. कर्वे, प्रा. रा. श्री. जोग, इत्यादींचे वाचनीय लेख प्रसिद्ध झाले आहेत. वामनराव रानडेच्या रोजनिशी, अफझलखान वधाबद्दलचा पत्रव्यवहार आणि रानडेच्या दोन छायाचित्रे प्रस्तुत अंकांत प्रथमच प्रसिद्ध होत आहेत. रानडेच्या केलेल्या राष्ट्रोद्धारक योजनांच्या बीजा-रोपणाची माहिती सह्याद्रिच्या प्रस्तुत अंकांत चांगली मिळते.

चित्रमयजगत्-खास महायुद्ध अंक

चित्रमयजगत् मासिकाचा ३३ व्या वर्षाचा १ ला म्हणजे जानेवारी, १९४२ चा अंक खास महायुद्ध अंक म्हणून प्रसिद्ध करण्यांत आला आहे. अंकामध्ये प्रारंभी सध्याच्या युद्धक्षेत्राची योग्य कल्पना देणारा पॅसिफिक व अटलांटिक महासागर दाखविणारा जगाचा मोठा रंगित नकाशा दिला आहे. हिटलरचे फसलेले चार प्रयत्न (इथ, र. देवगिरिकर), पॅसिफिक रणक्षेत्राचा परिचय (रा. प्र. कानिटकर), अँग्लो-जर्मन जलयुद्ध (श्री. रा. पोतनीस), जपानची साम्राज्यविषयक महत्त्वाकांक्षा (महाराष्ट्रीय), रूसो-जर्मन युद्ध (द. श्री. मराठे), इत्यादि माहितीपूर्ण लेख ह्या अंकांत प्रसिद्ध झाले असून इंग्लंडमधील युद्धकाळातील कथानकावर लिहिलेल्या एका लोकप्रिय कादंबरीचा श्री. इथ. र. देवगिरिकर-कृत अनुवादहि अंकांत दिलेला आहे. युद्धविषयक चित्रेहि अंकांत बरीच आहेत. चित्रमयजगत्मध्ये युद्धसंबंधी उपयुक्त माहिती नेहमीच येते व प्रस्तुत अंक तर खास महायुद्ध अंक आहे.

SPOTLIGHTS ON INDIAN LIFE INSURANCE

BY B. N. SAHASRABUDDHE

Foreword By Dr. B. R. AMBEDKAR.

Contains extremely useful information and a mass of facts, figures and charts. Equally useful to Policy-holders, Agents and Life Offices alike.

Highly spoken of by Messrs G. S. Marathey and C. Venkatasubbiah (Actuaries), An Insurance Manager, N. C. Kelkar, and Prin. D. R. Gadgil, M. A., M. Litt.

Price Rs. 3-0-0 (Post free in India against payment in advance.)

Book-Sellers will be given reasonable terms.

Copies can be had of:-

B. N. Sahasrabuddhe,
D. G. Colony,
POONA, 4.

P. D. Joshi,
P. B. No. 202,
MADRAS.

The Insurance World Office,
15 Chittaranjan Avenue,
CALCUTTA.

पैसे कोठें गुंतवावेत ही चिंता कशाला ?

सांप्रतच्या जागतिक युद्धाच्या परिस्थितींत वेस्टर्न इंडियाच्या विमा पॉलिसींत पैसे गुंतविणें हा सर्वांत अधिक सुरक्षित आणि सर्वांत अधिक हितप्रद मार्ग आहे.

इतरत्र सामान्यतः ठेवल्या जाणाऱ्या ठेवींवर बाजारी चढउताराचा परिणाम होतो; पण विमा पॉलिसीची किंमत दर वर्षीच्या नफ्याबरोबर वाढणारी आणि भरण्यापेक्षां नेहमींच अधिक असते.

जास्तींत जास्त त्रैवार्षिक बोनस

प्रतिसहस्र

हयातीनंतरचें : : हयातीतील
रु. ६७-८ रु. ५४

अधिक माहितीसाठी लिहा.

वेस्टर्न इंडिया

लाइफ इन्शुरन्स कंपनी लि. सातारा

पुणे शाखा-१७९ बुधवार, लक्ष्मीरोड, पुणे

महाराष्ट्र औद्योगिक परिषद व प्रदर्शन

न्या. रानडे शतसंवत्सरिक जन्मदिनोत्सवाचा एक कार्यक्रम म्हणून भरणान्या महाराष्ट्र औद्योगिक, व्यापारी व आर्थिक परिषद-प्रदर्शनांचे उद्घाटन करण्याचे सुप्रसिद्ध, प्रथितयश व अनुभवी कारखानदार व ओगळे ग्लास वर्क्स लि. चे मॅनेजिंग एजंट श्री. श्रीपाद प्रभाकर ओगळे यांनी कबूल केले असून परिषदेचे अध्यक्षस्थान मुंबईच्या हॅटरसी मिल्स लि. चे व्यवस्थापक श्री. केशव बाळकृष्ण वैद्य, बी. कॉम., यांनी स्वीकारण्याचे मान्य केले आहे. परिषदेला व प्रदर्शनास शनिवार ता. १० रोजी सकाळी ८ वाजता प्रारंभ होईल.

महाराष्ट्र औद्योगिक प्रदर्शनांत स्वतःच्या नावे दुकाने घेणाऱांना मालविक्री करता येईल. घरगुती व लहान घंयांचा माल प्रदर्शनांतील एका स्वतंत्र विभागांत ठेवण्याची सोय करण्यांत आली आहे. तरी लहान कारखानदारांनी या सोयीचा फायदा जरूर घ्यावा. ज्या कारखानदारांना स्वतंत्र दुकान घेणे शक्य नसेल, त्यांना आपला माल प्रदर्शन-समितीच्या विभागांत ठेवता येईल.

स्वतंत्र दुकानांचे भाडे तीस रुपये असून, प्रदर्शन-समितीच्या विभागांत जो माल ठेवला जाईल त्याकरिता प्रत्येक वस्तूला अगर एक चौरस फूट जागेला तीन रुपये भाडे पडेल.

या परिषद-प्रदर्शनाचा एक प्रधान हेतु महाराष्ट्राचे द्रुततर औद्योगिकरण घडवून आणणे हा असल्याने महाराष्ट्रीय व्यापारी, कारखानदार आणि औद्योगिक व व्यापारी प्रगतिबद्ध आस्था बाळगणारी जनता यांनी ते यशस्वी करण्याच्या कार्या शक्य ते सहकार्य करावे अशी आग्रहपूर्वक विनंती आहे.

लॉर्ड रे इंडस्ट्रिअल म्युझियम,
शुक्रवार पेठ पुणे २.

ड. बा. फाटक
अध्यक्ष, प्रदर्शनसमिती.
आ. रा. मट
अध्यक्ष, स्वागतसमिती

सहकारी सोसायट्यांची वर्गवारी कशी करतात ?

१९२६ साली भरलेल्या प्रांतिक रजिस्ट्रारसंच्या परिषदेने ठरवून दिलेल्या नियमांस अनुसरूनच साधारणतः सहकारी सोसायट्यांचे वर्गीकरण केले जाते, परंतु काही प्रांतांनी, आलेल्या अनुभवाप्रमाणे वर्गीकरणाच्या पद्धतीत थोडा बदल केला आहे. अ वर्गीतील सोसायटी सहकारी तत्त्वाप्रमाणे चालते, आर्थिक दृष्टीने ती व्यवस्थित आहे, तिला बाहेरून सहाय फारसे लागत नाही व ती आदर्श समजण्यास प्रत्यवाय नाही. ब वर्गीतील सोसायटी चांगली चालत असली तरी तीत काही गैर-वक्तशीर कर्जेदार असतील व सहकारी तत्त्वाचे आचरणांत ती थोडी कमी पडत असेल असे समजावे. ड वर्गीतील सोसायटी वाईट परिस्थितीत असून ती दोन वर्षांत न सुधारल्यास रद्द होईल व ती बँकेकडून कर्ज मिळण्यास अपात्र आहे, असा अर्थ होतो. बाकीच्या उरलेल्या सोसायट्यांस क वर्ग मिळतो. त्यांचे साली ड व ई हे वर्ग येतात.

२६ राष्ट्रांचा करार

जर्मनीविरुद्ध विजय मिळवण्यात लढण्याचा व त्या देशाशी स्वतंत्र तह न करण्याचा निश्चय जाहीर करणाऱ्या पत्रकावर २६ राष्ट्रांनी सही केली आहे. त्यांत हिंदुस्थानाचाहि समावेश आहे.

बँकसची देवघेव

२३ डिसेंबर अखेर संपलेल्या आठवड्यांत मुंबई बँकर्स किअरिंग हाऊसमध्ये १३ कोटी, २१ ३/४ लक्ष रुपये किंमतीच्या ७८,३६४ चेक्वसी देवघेव झाली.

‘अर्थ’ ग्रन्थमाला.

- १ बँका आणि त्यांचे व्यवहार
- २ हिंदुस्थानची रिझर्व्ह बँक
- ३ व्यापारी उलाढाली
- ४ सहकार

न्यायमूर्ति रानडे यांचे

तीन अप्रसिद्ध लेख प्रसिद्ध झाले

**PLEA FOR PROTECTIONIST POLICY
INDIAN SUGAR INDUSTRY**

न्यायमूर्ति रानडे यांनी १८९९ साली ‘टाइम्स ऑफ इंडियांत’ स्वदेशी साखरेच्या धंद्यासंबंधी लिहिलेले महत्त्वाचे तीन लेख, प्रो. वा. गो. काळे यांच्या प्रस्तावनेसह प्रसिद्ध करण्यांत आले आहेत.

व्यवस्थापक, ‘अर्थ’, पुणे ४

या पत्र्यावर आठ आण्यांची तिकिटें पाठवून लेखाची प्रत मागवावी.

“जीवन हा एक संगम आहे”

खांडेकरांच्या वरील म्हणण्याची सत्यता
नवयुग चित्र

संगम

मध्ये पहा!

९ वा आठवडा

मराठी : रोज ४, ७ व १० शनि-रवि १, ७ व १०
हिंदी : फक्त शनि-रवि ४ वा.

न्यू वेस्ट एण्ड-मुंबई

मिनवर्हा-पुणे

३ रा जोरदार आठवडा

हैद्राबाद संस्थानांत भिक्षा मागण्याच्या धंद्याची इतिशी

“ हैद्राबाद भिक्षावृत्ति विलास ” आतां कायद्याचे स्वरूप प्राप्त झाल्यामुळे त्या संस्थानांतून भिक्षावृत्तीचे उच्चाटन करण्याकरितां संघटित प्रयत्न करण्याची वेळ आतां आली आहे. अलीकडे हा धंदा नव्याच प्रमाणांत वाढला होता. न्याय व धर्म सान्याचे मंत्री मि. सय्यद अब्दुल अजीज यांच्या उपक्रमानें व प्रयत्नामुळे हे बिल अस्तित्वांत येऊन तें कायदेमंडळांत पास झालें. या कायद्यांत समाविष्ट झालेली योजना उत्कृष्ट रीतीनें प्रत्यक्ष अमलांत कशी आणतां येईल यासंबंधी कांहीं अधिकारी व वेगवेगळ्या मतांचे लोक यांच्याशीं विचारविनिमय करण्याच्या कामांत सध्या हे मंत्री गुंतले आहेत. एक प्रातिनिधिक समिति या सहकारासाठी व्यवस्था करित आहे. शेवटीं ज्या स्वरूपांत हा कायदा पास झाला आहे त्याप्रमाणें आपापल्या विभागांत सदरील प्रश्न योग्य रीतीनें सुटण्याकरितां कोणतें व्यवहार्य धोरण योजावें हें ठरविणाऱ्या प्रादेशिक समित्या स्थापून त्यांचें जाळें संस्थानभर पसरवायचें आहे. प्रत्येक नगरपालिका व जिल्हा बोर्डांच्या क्षेत्रांत अशा तऱ्हेची एक समिति स्थापली जाईल, व जशी परिस्थिति असेल त्याप्रमाणें ही समिति नगरपालिका अथवा जिल्हा बोर्डांच्या हाताखाली काम करील. ज्या लोकांना भिक्षा मागण्यापासून परावृत्त करण्यांत येईल त्यांना त्यांच्यासाठी संस्था स्थापून त्या चालविण्याचें कार्य या समित्यांना करावें लागेल. असें सुचविण्यांत आलें आहे कीं, या संस्थांतून पूर्वी भोक मागत असलेल्या लोकांना सर्वसाधारण शिक्षण देण्यांत यावें, व या शिक्षणक्रमांत कलाकौशल्य, शेतकी, कोंबडी-बदकें संगोपन आणि थोडें भांडवल लागणारे इतर धंदे यांचा समावेश व्हावयाचा आहे. कायद्यांत सुचविलेली भिक्षेकऱ्यांचें पोषण करणारीं गुहें चालविण्याकरितां जो खर्च लागेल तो या समित्यांना भागवावा लागेल. या कार्याकरितां सार्वजनिक धर्मणी गोळा करण्याचा अधिकार सदरील समित्यांना देण्यांत आला आहे. शिवाय नगरपालिका व जिल्हा बोर्दे आपापल्या अंदाजपत्रकांत यासाठी खास रकमा राखून ठेवतील. तथापि, एकदम मोठ्या प्रमाणांत सदरील कार्य सुरू करावें असा विचार नाही. हैद्राबाद शहरांत या कामाचा प्रारंभ करून नंतर त्याचें क्षेत्र जिल्हापर्यंत वाढवावें असें सुचविण्यांत आलें आहे. नवाब सालार जंग-बहादुर यांच्या अध्यक्षतेखाली दिनांक १२ डिसेंबर १९४१ रोजी जमरूद महल थिएटरांत भरलेली सार्वजनिक सभा ही प्रस्तुत मोठ्या सामाजिक दुर्गुणाचें निर्मूलन करण्याकरितां सरकारनें योजिलेल्या उपाययोजनेस जनतेचा चांगला पाठिंबा असल्याचें प्रत्यंतर आहे.

असोसिएटेड सिमेंट कं. लि.

वरील कंपनीस ३१ जुलै, १९४१ अखेर संपलेल्या वर्षी ४५ लक्ष, ५४ हजार रुपये नफा झाला. भागीदारांस दर माफ ६% डिविडेंड मिळेल. शेठ डाल्मियांच्या सिमेंट कारखान्याची स्पर्धा, आतां सिमेंटच्या विक्रीची संयुक्त योजना अमलांत आल्यामुळे, बंद झाली आहे. त्या कारणानें, कंपनीचा नफा पुढें वाढेल, अशी अपेक्षा आहे. अहवालाचे वर्षी टायरेक्टरांनी कंपनीच्या पैशापैकी ५ लक्ष रुपये बिनव्याजी सरकारी रोख्यांत गुंतविले.

निवडक बाजारभाव

बँक रेट (२८ नोव्हेंबर, १९३५ पासून)	%
सरकारी आणि निमसरकारी रोखे	
५% करमाफ लोन (१९४५-५५)	१०९-४
४% १९४३	१०३-०
३ १/२% बिनमुदत	९४-१२
३ १/२% १९४०-५०	१०१-१२
३% (१९६३-६५)	९३-६
२ १/२% १९४६-५२	९७-४
४% पोस्ट ट्रस्ट (लांब मुदत)	१०६-६
४% मुंबई न्युनिसिपल (लांब मुदत)	१०६-६
४% न्हेसर कर्ज (१९५३-६३)	११५-०
५% न्हेसर कर्ज (१९५५)	१२५-०

मंडळ्यांचे भाग

(कंसातील पहिला आकडा भागाची दर्शनी किंमत, दुसरा आकडा पसल झालेले भांडवल व कंसांनंतरचा आकडा वार्षिक डिविडेंड दर्शवितो.)

बँका	बँका	%
बँक ऑफ इंडिया (१००-५०)	११%	१०४-६
बँक ऑफ बरोडा (१००-५०)	१०%	११०-०
सेंट्रल बँक ऑफ इंडिया (५०-२५)	९%	४६-६
इंपीरिअल बँक (५००)	१२%	१६००-०
बाबि प्रॉ. को. बँक (५०)	१ १/२ %	५३-६
रिसर्व्ह बँक (१००)	१ १/२ %	१०३-०

बीज

बाबि ट्रन्वे ऑर्डि. (५०)	१२%	१३६-६
कराची (१००)	९%	२१७-६
पुणे इलेक्ट्रिक (१००)	९%	२२०-०
टाटा पावर ऑर्डि. (१०००)	५ १/२ %	१५६०-०
आंध्र स्टेली ऑर्डि. (१०००)	७ १/२ %	१६५५-०

रेल्वेज

हॉट-बाराम्ती (१००)	४ १/२ %	१०४-६
पाचोरा-जामनेर (१००)	१ १/२ %	९३-०
अहमदाबाद प्रांतज (५००)	११ १/२ %	६७७-६
तापी स्टेली (५००)	६%	६३३-४

इतर

बेलापूर गृगर (५०)	१० %	२३६-०
इन्व्हेस्टमेंट ट्रस्ट (१००-५०)	२ %	४९-६
शिया स्टीम (१५)	१ %	२०-४
न्यू इंडिया विमा (७५-१५)	१ %	५१-६
ओरिएंटल विमा (२००)	१२ १/२ %	४७१०-०
टाटा आयर्न व. स्टे. (१५०)	९%	२११-०
टाटा आयर्न दु. स्टे. (१००)	७ १/२ %	१३६-०
टाटा आयर्न ऑर्डि. (७५)	१५ %	३३७-०
टाटा आयर्न ट्रिफ्ट (३०)	१७ १/२ %	१६६०-०
असोसिएटेड सिमेंट (१००)	५ %	१५९-०

सोनं-चांदी

सोनं (मिट) प्रत्येक तोळ्यास	...	४७-४
चांदी प्रत्येक १०० तोळ्यास	...	६९-१०

राहाणेची व भोजनाची उत्तम सोय

फोन नं. ७७९ गणपति चौक,

व्यवस्थापक.

वक्तशरि आणि मनपसंत काम
करून देणारे
मोहन वॉच कंपनी

रेग्युलेशन मोफत
कॉमनवेलथ बिल्डिंगसमोर लक्ष्मी रोड, पुणे २.

पावसाळ्यांतील उपयुक्त औषधें

❖ संग्रह करा ❖

कॉलरा गोळी, संजीवनी गुटी, कुटजारिष्ट,
पाचकवटी, पंचकोलासव

तसेंच

पंडुरोगावरील अप्रतिम गुणकारी

—: रक्तवर्धक :—

सुवर्णकल्प, बालजीवन, अस्थिपोषक,
रक्तशोधक, कफनाशक हीं पेटंट
औषधें मागवा

मुख्य दुकान—गणपति चौक, लक्ष्मीरोड, पुणे
आयुर्वेद रसशाळा पुणे, लि.

सर्व तन्हेची कापड छपाई व रंगाई (Calico Printing and
Dyeing) करणारा कारखाना.

'पायोनियर डाइंग हाऊस'

कोचाचें कापड (Casement cloth), दाराचे पडदे, टेबल कव्हर
इ. टिकाऊ रंगाचे, स्वदेशी तयार मिळतात. कारखाना:—
भिकारदास मारुती रोड, दातेवाडी, पुणे.

**मधुमेहावरील
औषध**

तीन आठवड्यांचे
औषधास फक्त रु. ७

— मागविण्याचा पत्ता —

मॅनेजिंग डायरेक्टर, रूरल प्रॉडक्ट्स
कंपनी लिमिटेड.

१२३ ए, सदाशिव, पुणे २.

महायुद्धाची जाणीव ! कपड्यांच्या खर्चात काटकसर करा. एक वेळ येऊन
स्वतःची खात्री करा व पैशाचा मोबदला घ्या.

बंबाचे
माडीवर

महिद्रकर ब्रदर्स

तयार कपड्याचे व्यापारी

बुधवार
चौक,
पुणे

हे पत्र पुणे, पेठ भांबुडा घ. नं. ९१५१३ आर्यभूषण छापखान्यात रा. विठ्ठल हरि बर्वे, यांनी छापिले व
रा. श्रीपाद वामन काळे, बी. ए., यांनी 'दुर्गाभवास,' भांबुडा, घ. नं. ९२४१३३, पुणे शहर, येथे प्रसिद्ध केले.